

Rättsinformation – för vem?
Konferens den 22 november 2005

Inledning
Cecilia Magnusson Sjöberg

Rättsinformationens utveckling är exponentiell och leder till nya frågor. Men potentialen hos IT är inte fullt utnyttjad. Olika synpunkter på detta kommer att tas upp under konferensen.

Rättslivets informationsinfrastrukturer förändras, inte minst gäller detta de förändringar som hänger samman med internationaliseringen och med den elektroniska förvaltningen. Ett exempel på hur situationen idag ter sig nämner CMS bristen på information från PTS om rättsfrågorna kring fildelning och problematiken kring de råd som PTS faktiskt ger (t.ex. ansvaret för de råd som ges). Hittills har rättsinformationstjänsterna utformats framför allt för specialister. Men informationsmarknaden har nu förändrats och innebär att nya typer av efterfrågan tar form. Märk här sambanden med den elektroniska förvaltningen och med den uppväxande generationens självklara umgänge med nätens olika informationstjänster. Frågan är vilka metaforer som skall användas: Rättskällor eller Rättsservrar.

System för rättsinformation i fågelperspektiv
Börje Alpsten

SARI inledde sin verksamhet 1966 med statssekreteraren i Justitiedepartementet som ordförande. Man arbetade i olika 'etapper' med sikte på rationalisering. Systemet för lagstiftningsförfarandet (i vid mening) och rättspraxis. Utgångspunkt i 'lagstiftningscirkeln'. Det handlade om dokumentproduktion och texthantering, bl.a. sökning. Städning och standardisering var centrala aktiviteter. Obsoleta författningar rensades ut. Försök med KWOC-register m.m. Tyngdpunkten låg på standardisering, bl.a. angivande av författningar och strukturen på olika handlingar. Rättsinformationen enligt SARI omfattade både information om handlingar hos Riksdagen och Regeringskansliet och om författningar och rättsavgöranden. Olika alternativ för organisationen diskuterades: från viss teknisk samordning till en författningscentral. Man stannade för vissa allmänna krav och nya dataregister över författningar och rättsavgöranden. Vidare samordnad dataöverföring – men teknikutvecklingen gick snabbt och förslagen om implementering hade svårt att följa med. BA har beskrivit utvecklingen i bl.a. en IRI-rapporten "Staten straffar den som bryter mot reglerna. Men var finns reglerna och straffbestämmelserna?" Särskilt betonar BA betydelsen av att använda existerande, globala lösningar, inte i onödan utveckla egna.

Österrike har satsat på elektroniskt kungörande baserat på pdf. Gratis tillgång för medborgarna. Man har avslutat den officiella 'gazetten'. Sannolikt innebär detta avsevärda besparingar. Den stora skillnaden mot SARI-situationen är att idag behöver ingen konvertering ske av producerade dokument till sökformat och söksystem. Söksystemen

möjliggör också strukturering och åtkomst som inte inverkar störande på grunddokumenten.

BA:s förslag till lösning. Låt sak- och lagenheterna bli ansvariga för riktigheten hos den digitala texten. På så vis byggs arkiv. Konsoliderade texter konstrueras kontinuerligt. Dokumenten läggs ut på nätet i säkrad form. Sökning med Google eller annan global sökmotor.

Rättsinformationsområdet och Statskontoret
Sven Erik Hargeskog

SEH lämnar Statskontoret vid årsskiftet. Rättsinformationssystemet påverkas av att det inrättas ett nytt Verk för förvaltningsutveckling (Verfa?) från årsskiftet. Utvecklingsarbetet med rättsinformationen ligger nu på is. Rättsinformationsförordningen kommer att ses över, inte bara formellt utan även djupare. Nittionio myndigheter är rättsinformationsansvariga enligt förordningen. Därtill finns rådet för rättsinformation som bl.a. innehåller fem ledamöter från de informationsansvariga myndigheterna och från Riksdagen. Rättsinformationen kommer att hamna i sektionen för utvecklingsstöd hos Verfa.

Aktuella planer för rättsinformationen: Rättssäkerhetssyfte – god och enkel tillgång för alla. Effektivisering av förvaltningen – det ursprungliga syftet. Strävan är att systemet skall vara enhetligt. Den logiska uppbyggnaden skall tillgodose specialisterna. För lekmän skall det finnas bra och anpassade sökmöjligheter. Den grafiska utformningen är viktig. Lagrummet.se kommer att ses över grafiskt och pedagogiskt. På sikt vill man ha med de kommunala författningarna. Möjligheter till elektroniskt kungörande skall utredas. Bemyndiganden skall finnas med i författningarna. EU – uppföljning av implementering av direktiv (system under utveckling) och tillgång till all rättsinformation i alla medlemsländerna. Möjligheten att upphandla hela eller delar av rättsinformationssystemet kan bli aktuellt.

Djupare analys av målgrupperna behövs (inte bara specialister och lekmän). Målgruppsanalys planeras. Behovet av konsoliderad information ses som viktigt. Man vill också ge möjligheter att nå information som den kungörs.

Den grafiska utformningen och sökfunktionen kommer att utvecklas. Man vill sträva i riktning mot Sverige.se. Integration kan vara ett alternativ men man är för närvarande inte inne på denna lösning. Det kan bli fråga om dubbla ingångar i rättsinformationssystemet och olika presentationsformat.

Sökfunktionerna måste inventeras. Här dyker också frågan om ansvaret för bristfälliga funktioner upp. Vad har medborgarna rätt att vänta sig?

Man förutsätter fortsatt ett decentraliserat system med utspritt ansvar. Men man behöver någon form av stöd och kontroll, kanske standardformat, kanske verifiering av söksystem.

Förädling innebär tillhandahållande av rättsinformation i annan form än de som förutsätts av gällande regler. Jfr t.ex. länkning mellan olika enheter. Här kommer frågor om ansvar. Det kan också finnas restriktioner som innebär begränsningar för hur länksystem m.m. får utformas. Jfr t.ex. klungor av författningar som har praktiskt samband

men som formellt inte hör samman. Detta är dyrbara uppgifter och frågan är om statsmakterna har pengar till detta.

Vad innebär det att ge allmänheten bred tillgång till rättsinformation: skall alla bli advokater, skall man göda rättshaverister.

Grupperad information liksom sammanfattningar av dokument etc. kan betraktas som förädlingsåtgärder. Märk här rättsinformationsförordningens krav på konsoliderade versioner vid olika tidpunkter. Jfr problem som att olika delar av ett stadgande träder i kraft vid olika tillfällen.

Dialog med marknaden är nödvändig för att finna ett lämpligt gränssnitt mellan myndigheterna och de privata aktörerna.

PSI-direktivet innebär problem för rättsinformationen i och med att denna skall tillhandahållas gratis. Jfr t.ex. hinder mot exklusiva licenser.

För allmänheten kan det finnas ett intresse i att förklara lagstiftningsprocessen för allmänheten. Prenumerationstjänster diskuteras, t.ex. senaste författningsändringar.

Kommunala författningar är mycket olika uppbyggda och presenterade. Diskussioner pågår med Sveriges kommuner och landsting. Märk bl.a. svårigheterna att avgöra vad som är föreskrifter och vad som är råd m.m.

Inom EU pågår dels implementeringsprojektet, dels natlex som även skall omfatta länkar mellan olika nationella lagar och sökning på olika språk.

De privata söksystemen är en viktig faktor och det bör föras en nära dialog med marknaden för att bygga upp kombinerade tjänster. 'Private-Public Partnerships'. Avtalsmodeller behöver utformas.

Advokatens syn på rättsinformationen
Peter Danowsky

Advokatsamfundet har ingen gemensam uppfattning om hanteringen av rättsinformationen.

Allt kostar, om inte annat så i form av tid. Det som skapar värde är inte information utan 'användbar kunskap' för den som ger ett uppdrag. Förståelighet och tillämpbarhet är nyckelbegrepp i sammanhanget.

Information måste kombineras med kvalificerade konsultinsatser. Det handlar om att med all tillgänglig information skapa förståelig och tillämpbar kunskap. Information skapas med mekaniska insatser medan kunskap förutsätter intellektuella prestationer. Arbetet har förändrats genom att sammanställandet och den förberedande rättsutredningen blivit en enklare uppgift i sin 'mekaniska' del. Det kan ligga en fara i detta – man överväger inte tillräckligt noga vad man behöver veta och hur denna information skall användas.

Databasernas användbarhet och kvalitet varierar. Lagförarbeten är någorlunda väl behandlade och åtkomliga i de olika databaserna. Rättspraxis är tillgänglig via praxis-sammanställningar och olika typer av index. Detta förutsätter kvalificerade insatser. I doktrinen måste sökaren kunna skilja mellan auktoriteter av olika renommé.

Staten har ett betydande ansvar för att tillgången till grundläggande rättsinformation är god. Föreskrifter skall redovisas på ett korrekt sätt etc. I anslutning till praxis skall det finnas god åtkomst till domar etc. Men det kräver kunskapsföretag att skapa hjälpmedel av mer avancerat slag som kommentarer och analyser.

Välinformerade klienter är en tillgång för advokaterna. Jfr – för advokaten är bolagsjuristen en bra klient. Jfr – ju mer information, desto mer kunskap krävs för hanteringen. Inom rättsvården är det angeläget att skapa förutsättningar för ”egenvård” och kunniga avnämare. Men staten bör inte bära alltför stort ansvar eftersom det finns en risk att hamna i ett överstyrt samhälle.

En elektronisk rättskällevård
Peter Seipel

Inledning

Jag kommer att lyfta fram några grundfrågor:

- Den elektroniska rättsinformationen har en relativt lång historia. Den påverkar och förändrar synen på rättskällorna, inte alltid på ett tydligt sätt.
- Prejudikatläran (en central del av rättskällevården) de jure och de facto.
- Rättskällevårdens förhållande till den elektroniska rättsinformationen – reaktiv, proaktiv eller båda?

En huvudavsikt med inlägget är att påminna om att automationen av informationsbehandling sällan är oskyldig och neutral. Tesen att IT ’bara är ett hjälpmedel’ kan dölja detta. Påverkan på verksamheter är av olika slag:

- Hjälpmedel
- Katalysator
- Förstärkare
- Förändrare

Historiskt perspektiv

Med några korta tillbakablickar vill jag ge exempel på hur frågorna har tagit form och påminna om att utvecklingen pågått under relativt lång tid.

(a) RIRA-systemet i USA 1968 (Reports and Information Retrieval Activities). Idén vara att stärka enhetligheten i rättstillämpningen hos de lokala skattekontoren. Inrapportering av frågor under behandling, central sammanställning i ’frågelistor’, samråd om lösningar och beslut. Fungerade ej.

(b) 1971 – HD vill inte vara i samma söksystem som hovrätterna. Regeringsrätten hade däremot inga invändningar när det gällde förhållandet till kammarrätterna.

(c) Diskussion i rättsvetenskapen om fulltextlagring och datoriserad sökning skulle innebära fixering av rättstillämpningen. Prejudikaten skulle förstärkas och rättstillämpningen låsas. Kraven på kännedom om existerande prejudikat skulle höjas. Gränsen mellan lagstiftning och rättstillämpning skulle alltmer suddas ut.

(d) Rättigheterna till förädlad rättsinformation blev föremål för rättslig prövning i USA, slutligen avgjord av Supreme Court 1999 (vägrad prövning). Kärande var West Group hos Thomson Corporation. Förenklat innebar utgången att West inte hade något skydd för betydande delar av sin förädlade information, bl.a. den så kallade 'star pagination' som informerade om sidbrytningen i officiella rättsfallssamlingar (legal reporters) och uppgifter om citering av andra avgöranden i domar ('parallel citations').

(e) Uppdelningen av 'användarna' i specialister och lekmän återkommer i många sammanhang. Ett exempel är webbtjänsten 'Find Law' som har olika söksystem för 'professionals' och 'the public'. Skillnaden kan typiskt beskrivas så att där söksystemet för 'professionella' levererar ett rättsfallsreferat, levererar söksystemet för allmänheten en lista med FAQ och sammanfattande beskrivningar av olika rättsområden (t.ex. copy-right basics).

Om rättskälreläran

Rättskälreläran kan ses snävt eller brett. Det breda perspektivet är det mest intressanta för diskussionen här. Men jag kommer att fokusera på framför allt den gren av rättskälreläran som handlar om rättsavgöranden.

Prejudikaten är en del av 'praxis'. Praxis omfattar inte bara prejudikatsinstanserna utan täcker också t.ex. hovrätternas och tingsrätternas avgöranden.

Prejudikaten kan ses *de jure* och *de facto*.

Perspektivet *de jure* syftar på den *normativa* prejudikatläran, d.v.s. det system med prejudikatinstanser och vägledande avgöranden som lagstiftaren sökt åstadkomma. I Sverige är prejudikatbundenheten *de jure* inte absolut utan relativ. Lägre rätt kan alltså välja att helt bortse från ett avgörande av en prejudikatinstans. I praktiken är detta sällsynt.

Perspektivet *de facto* syftar på att avgöranden kan få starkt genomslag i rättstillämpningen utan att utgöra prejudikat i normativ mening. Inom processrätten talar man om prejudikat som 'ett empiriskt begrepp'.

Gränsen mellan *de jure* och *de facto* är suddig och rörlig. Ett referat av ett HD-avgörande kan t.ex. bli föremål för kritik i doktrinen, en kritik som kan upprepas och förstärkas i sekundära referat och länkar. På så vis kan tolkningen ändras eller ett avgörande förlora i betydelse. Omvänt kan ett notisfall få en betydelse som HD inte självt tillmätt det. Praxis kan också generera vägledande avgöranden *de facto*.

Den *normativa* prejudikatläran har alltså frihetsgrader. Ju mer komplext informationssystemet som hanterar information om prejudikat och praxis blir, desto mer aktualiseras dessa frihetsgrader.

Den historiska tillbakablicken ger ett enkelt exempel i form av samtidig sökbarhet av HD- och hovrättsavgöranden. Idag kan man tänka sig långt mer intrikata strukturer, t.ex. att sökta rättsavgöranden ordnas med rankningsalgoritmer som tar hänsyn till citeringsmönster eller att utländska avgöranden länkas till svenska och påverkar tolkningar och bedömningar. En effekt av sådana förändringar kan bli att förhållandet mellan prejudikat och praxis blir mer komplicerat än det tidigare varit.

Också förhållandet mellan prejudikat och lag tenderar att bli mer komplicerat. Informationstekniken möjliggör att information om rättsavgöranden och information om föreskrifter kan blandas och integreras i ett gemensamt elektroniskt format. Ännu är 'expertsystem' av detta slag relativt få men de kommer sannolikt att bli allt fler och alltmer sofistikerade.

En speciell fråga gäller hur informationssystemen påverkar möjligheterna till kännedom om prejudikat och skyldigheten att ha god kännedom om prejudikat som kan ligga till grund för rättstolkningar och råd till klienter. Kraven kan successivt komma att förskjutas uppåt. Detta är en speciell aspekt som har att göra med ansvar för råd och beslut, med bedömningen av *ignorantia iuris* och även med principen *publicatio legis*. Ställs successivt allt högre krav på kunskaper hos rättslivets avnämare om måste också rättslivets producenter leva upp till högre krav.

Producenter är inte bara myndigheterna utan också de privata aktörer som tillhandahåller rättsliga informationstjänster. Tidigt uppmärksammade bl.a. Europarådet konsumenternas behov av skydd. Ministerrådet antog en rekommendation år 1983 (No. R (83) 3 concerning the protection of users of computerised legal information services). Rekommendationen uttalar bl.a. att urvalet av information skall vara tillräckligt representativt eller i varje fall bestämt av tydligt redovisade standarder. Rekommendationen visar på olika skyddsfrågor som behöver diskuteras.

Enkelt uttryckt handlar det om kvalitetskrav och om behov och möjligheter att skilja ut den 'seriösa rättsinformationen'. Skyddet för beteckningen 'Svensk författningssamling' i lagen 1998:281 illustrerar vad det handlar om. Ett annat exempel ger försöket av Stiftelsen för rättsinformation att formulera generella kvalitetskrav på rättsdatabaser.

Styra utvecklingen eller vara styrd av utvecklingen?

De olika exemplen visar att den elektronsiska rättsinformationen behöver fortsatt granskning i rättskällelärans perspektiv.

Den ena ytterligheten innebär att den normativa rättskälleläran skall styra utvecklingen av informationssystemen. Det kan t.ex. handla om tydliga markörer som klargör vad som utgör prejudikat *de jure* och ser till att dessa redovisas utan sammanblandning med annan information.

Den andra ytterligheten innebär att låta teknikutvecklingen och utvecklingen av användningar successivt leda till olika förändringar av rättskälleläran.

I praktiken lär det bli fråga om en blandning av de båda alternativen. Ett kretslopp av påverkan och styrning.

Det viktiga är att hålla fast vid att rättsinformationssystemens utveckling och förändring måste ses i ljuset av en väl genomlyst rättskällelära.

Denna reviderade rättskällelära kan inte konstrueras abstrakt utan behöver praktiska erfarenheter från rättslivets umgänge med informationssökningssystemen.

Men den bör inte vara improviserad och omedveten. Då finns risken att tekniken bestämmer eller att tekniken blir outnyttjad på grund av brist på idéer om hur den kan stödja utvecklingen av ett väl fungerande rättssamhälle.

Paneldiskussion. Moderator Peter Seipel

(a) Organisationsfrågor, EU-aspekter m.m. Inledande synpunkter från paneldeltagarna

Dag Brodin

Ansaret för utvecklingen: två läger kommersiella aktörer och myndigheterna. Men dessa båda är inte så enhetliga. För nordiska mått finns ett ovanligt stort antal leverantörer av elektronisk rättsinformation. Både heltäckande och nischer. Det offentliga sektorn finns under 'Lagrummet' men omfattar nittionio leverantörsmyndigheter.

Rättsinformationsförordningen stipulerar ansvaret för grundläggande rättsinformation till vissa målgrupper. Den privata sektorns ansvar gäller gentemot kunderna men också gentemot ägarna.

Finns det en naturlig fördelning av uppgifterna mellan privat och offentlig sektor? Svårt att ta ställning till någon enkel nyckel. En skillnad är att de privata leverantörerna inte inriktar sig på allmänheten som en central nyttjargrupp. Myndigheter och privata organisationer är gemensamma klienter. Förädlingsgrader: Juridisk grundinformation, Länkad information, Hög funktionalitet och Författad/redaktionell information. Båda sektorerna är aktiva inom alla graderna. Ett kriterium som skiljer är rätten och möjligheterna att ta betalning för informationen. Den enkla avgränsningen visar sig svår för att inte säga omöjlig, bl.a. eftersom nya aktörer kontinuerligt tillkommer och statens intressen förändras över tid.

Lena Jönsson

Värva börjar verksamheten 1 januari 2006. Mellan 80 och 100 personer kommer att vara anställda. Ännu ingen handlingsplan för bl.a. rättsinformationen. Medarbetare övertas från olika håll bl.a. Statskontoret. Från Regeringskansliet övertas gemensam utbildning. Till uppgifterna hör bl.a. upphandlingsfrågorna. Grundtanke: regeringen vill ha en renodling av stabsmyndigheterna. En problematik att komma till rätta med har varit "stuprörsmentaliteten". En uppgift blir således att åstadkomma 'hängrännorna'. Vidare samlas de olika aktörerna till en enda. Kunskapen kommer också att bli samlad på ett ställe. Verket skall driva på utvecklingen och samverka mellan statsförvaltningen och dess omgivning, både inom den offentliga och den privata sektorn. Tre roller: (a) Expert på förvaltningsutveckling. Hjälpa av forskningen (följa och relevansbedöma, nya samspeleformer mellan medarbetarna i statsförvaltningen och forskarna. Informera om forskning. (b) Utvecklingsstöd. Tekniken ses därvid som ett av många instrument för utveckling av

förvaltningen. Här ingår 'Lagrummet'. (c) Kompetensstödsuppgiften. Kompetensförsörjning som strategisk fråga. Utbildning för förvaltningen, särskilt de av gemensam karaktär (inklusive sådant som 'etik och moral').

Grund för arbetet är de förvaltningspolitiska målen. Tillgänglighet. Demokrati, effektivitet och rättssäkerhet. Aktör på den internationella arenan. Arbetet kommer att präglas av sammanhållen statsförvaltning och utveckling av en förvaltningskultur.

Tre instrument för framgång. (a) Övertar e-nämndens föreskriftsrätt (ännu ej använd av e-nämnden). (b) Ramavtalsupphandlingar. Kanske också för rättsinformationen. (c) En samlad aktör med det totala ansvaret och med kontakter åt olika håll.

Nicklas Lundblad

Vad finns det för användare och vilka prioriteringar behöver man göra. Vanligen utgår man från 'expert' och 'allmänhet' och anpassning av information till dessa båda. Det avgörande måste vara hur rättsinformationen används på olika områden. Genom detta kan man komplicera bilden av användargrupper. Det handlar alltid om relationer mellan subjekt och om kontexter. Till detta kan också läggas tiden (t.ex. för att fatta ett beslut eller tiden när handlingar inträffar). Språkspelen bör således tas till utgångspunkt.

Skillnader bör göras mellan om information lämnas till människor eller till maskiner. Vidare hur information levereras – jfr slumpmässigt nätverk med sociala nätverk. Hur distribueras rättsinformation i dessa nät. Hur påverkar nätets topologi den elektroniska rättsinformationen. Vidare: distribution till grupper eller till individer. Ytterligare komplikation kan knytas till hur grupper kommunicerar med varandra. Jfr Dunbars maxgräns för kommunikation inom grupper. Interrogativ logik kan vara en bas: tar hänsyn till vad användaren gör och hur informationssystemet anpassar sig till detta. Detta kan ge anledning till omstyrning av informationssystemens funktionssätt.

Design kan åstadkommas på olika nivåer: rättsinformationen, applikationer, marknad.

Vilka kommer att bygga framtidens rättsinformationssystem. Inte top-down tänkande. Hela användarmodeller och fokus på användarnas utformning av informationssystemen i stället för kategorisering av typen enskilda användargrupper.

Patrik ben Salem

Har erfarenheter av egenutvecklade informationssystem hos användarna. På advokatfirman har man egna syften som kan styra. Man kan välja fokus enligt egna intressen, t.ex. fokus på material som inte finns enkelt tillgängligt på marknaden eller tolkning av viss rättsinformation i olika sammanhang.

Samhället förändras – människor reser, umgänget med andra länder ökar o.s.v. Allt sådant har betydelse för juristernas situation. Bland annat blir juristen mer och mer i behov av att behärska mer kunnande än enbart juridik. Det kan gälla t.ex. kunnande omkring 'outsourcing' där själva o-avtalet endast är ett element. Den information advokatbyrån behöver lagra och göra tillgänglig är alltså bredare än enbart t.ex. standardavtal. Nya kompetenser krävs, inte bara den traditionella affärsjuridiken. Bredden hos juridik-kunskaperna kan samtidigt visa sig svår att upprätthålla. Var skall man hämta denna

mer kvalificerade informationen? Frågan blir viktig på vilket sätt information bör tillhandahållas.

Per-Anders Svensson

Sitter i en arbetsgrupp som ger råd och synpunkter åt EU:s publikationskontor och utbyter synpunkter och erfarenheter mellan medlemsländerna. Vidare ett forum för utgivning av officiella tidningar i olika länder (i Sverige SFS).

I olika medlemsländer har man något varierande uppfattning om vad som är rättsinformation (jfr t.ex. bolagsinformation, fastighetsinformation, offentlig upphandling m.m.). Detta kan leda till att diskussionerna haltar.

Organisationerna i olika länder: I de flesta fall är ansvaret förlagt till något departement i regeringskansliet. Andra lösningar kan vara att en domstol har ansvaret (Italien - cassations-domstolen) eller outsourcing (Tyskland, eller statliga bolag i vissa östeuropeiska länder). Centraliserade och decentraliserade lösningar – de decentraliserade lösningarna liknar inte den variant som finns i Sverige. Det kan vara t.ex. regioner med skilda ansvar (Belgien, England). Majoriteten tenderar att föredra centralisering men detta är i många fall en politisk fråga.

Ursprungligen var det självklart att rättsinformationssystemen skulle vända sig till experter. En betydande omsvängning har skett och allmänheten är nu en viktig grupp.

Frågan om förädling är inte särskilt mycket diskuterad. Det verkar vara en uppfattning att den offentliga sektorn skall svara för så mycket som möjligt.

Avgifter brukar numer inte tas ut (bara Litauen tar ut avgift). Märk att EU:s databaser numer är helt fria. En annan tendens är att man går mot 'elektroniskt kungörande' eller 'en officiellt giltig elektronisk version'. Flera länder har olika varianter av elektroniskt kungörande.

Märkningspråk: vanligen förekommer XML och ibland SGML (i femton av medlemsländerna). Sverige ligger på efterkälken. En svårighet för gemensamma satsningar är att lagstiftningstekniken varierar betydligt i olika länder.

(b) Öppen diskussion

Organisationen av rättsinformationen med avancerade hjälpmedel innebär komplikationer rättsligt sett men detta bör inte föranleda att man avstår från att pröva möjligheterna. Det viktiga är att ha beredskap för att hantera de problem som man måste räkna med följer med.

Finns det en problematik med användare som får 'för mycket', att människor blir rätts-haverister.

Kan lagar göras på annat sätt än idag? Kan man tänka sig att ge rättslig verkan också åt information uttryckt i annan form? Märk kombinationen av föreskrift och tolkningsinformation som ger den konkreta rättsnormen.

Funktionshindrades bekymmer. Behövs det parallella system för att förmedla rättsinformationen.

Ett aktuellt fall hos HD rör frågan om reglers komplexitet kan vara en ursäktgrund för att inte ha följt lagen.

Lagstiftning i annat format för att möjliggöra att generera rättsnormen för konkreta fall, behovsstyrd 'lagpresentation'.

Återanvändarna av information behöver uppmärksammas. Man vill ha informationen till så lågt pris som möjligt och så användbar som möjligt. Jfr öppna format och standardisering. Jfr advokatbyrån, biblioteket, skolklassen.

Hur kan man få fram fler, små entreprenörer inom rättsinformationen. Jfr Sverige har fått många små företag inom området under de senaste åren.